

Arto Paasilinna: Komu není shůry dáno, dlouho duchem nebude

ukázka

z finštiny přeložila Markéta Hejkalová

Opustil jsem nemocnici, a v okamžiku jsem byl doma ve čtvrti Kruununhaaka, což není úplně za rohem. Bydlíme ve čtvrtém patře. Výtah opět nikde. Zmáčkl jsem tlačítko a zkusil ho přivolat, ale výtah nijak nereagoval. Pochopil jsem, že když člověk zemře, přijde o tělo: sice svůj prst vidí, ale ve skutečnosti už žádný nemá.

Štípl jsem se do tváře, a neucítil sebemenší bolest. Necítil jsem vůbec nic. Na schodišti jsem podnikl nový pokus: zavrával jsem a schválně spadl tak ošklivě, abych se co nejvíc potloukl. A nestalo se vůbec nic. Říká se, že v podobných situacích opilý chrání pánbůh. Jak se zdá, platí to i na duchy. Neexistující koleno se nemůže vyvrknout ani se v něm nemůže objevit voda, příznak nemůže dostat otřes mozku, i kdyby spadl hlavou přímo na beton. Potěšilo mě, že v nebi se nemusím bát nehod a úrazů. Pokud jsem ovšem v nebi.

Za dveřmi svého bytu jsem se zastavil a zaposlouchal, jestli se manželka už vrátila z práce. Rádio hrálo, takže je doma. Vklouzl jsem dovnitř otvorem na dopisy. Přestože to byla jen úzká škvíra, hravě jsem se protáhl.

Žena vařila v kuchyni brambory. Slušelo jí to. Měla namalovanou pusku, čerstvě umyté vlasy a na sobě modře proužkované šaty. Kdyby na sebe trochu dbala, nevypadala by vůbec špatně. Nemá ale jednoduchou povahu: každou chvíli se rozčílí a pak je jizlivá a jedovatá, pořád něco chce, hádá se kvůli prkotinám. Nejchytřejší taky není, i když si to o sobě myslí.

Vlastně není tak špatné, že jsem zemřel. Naše manželství už nebylo moc šťastné. Dřív nebo později bychom se stejně rozvedli. Teď, když jsem úplnou náhodou umřel, se to vyřešilo samo. Oba jsme si ušetřili rozvodové tahanice, dělení majetku, všechno, co k rozvodu patří.

Posadil jsem se v obývacím pokoji na pohovku co nejbliž k telefonu. Každou chvíli zavolají z nemocnice v Meilahti a oznámí mé ženě smutnou zprávu. Do té doby stihne uvařit brambory a prostřít pro dva, a možná taky nakrájí rajčata a chleba. Žena píchla vidličkou do brambor, jestli už jsou měkké. Chudinka, pomyslel jsem si, beztak tyhle brambory jíst nebude. Radši by měla vypnout sporák dřív, než zazvoní telefon, aby se jí pak nevyvařila voda.

Telefon zazvonil.

Už jsem se sápal po sluchátku, ale v poslední chvíli mi naštěstí došlo, že to nejde – jak by asi duch zvedl sluchátko? Žena přiběhla z kuchyně. Teď uslyšíš něco, cos ještě v životě neslyšela, pomyslel jsem si, plný nervózního napětí.

Jenže netelefonovali z nemocnice, jak jsem si myslel. Chtěl se mnou mluvit jeden známý.

"Ještě nepřišel. Má vám zavolat?" zeptala se žena do telefonu.

Jako bych já ještě někdy mohl někomu zavolat! Napsala si jméno a telefonní číslo na kousek papíru, ale ani ji nenapadlo zavěsit – jako obvykle do telefonu dlouze švitořila. Chichotala se, jako by volající byl obzvlášť vtipný. Občas si odhrnula pramen vlasů, který jí spadl do čela. Naučila se takové gesto, byla přesvědčená, že působí sexy. Svírala sluchátko v ruce s červeně nalakovanými nehty a bylo jasné, že ho hned tak nepustí. Začalo mě to znervózňovat: z nemocnice se jí marně pokoušejí dovolat a sdělit, že jsem zemřel, ale ta zatracená ženská pořád mele a mele, takže mají smůlu. Z kuchyně se naštěstí ozvalo syčení, jak překypěla voda z brambor, a tak žena musela přestat žvanit. Zavěsila a vrhla se zachraňovat brambory.

Pak telefon zazvonil znovu.

Byl jsem si jistý, že teď už volají z Meilahti. Žena v kuchyni slévala do dřezu vodu z brambor. Tentokrát nespěchala. Nemůžeš mi dát aspoň na chvíli pokoj, osopila se na telefon, jako by to byla živá bytost. Přístroj ještě chvíli vyzváněl, ale když ho nikdo nezvedal, volající toho měl nejspíš dost a zavěsil.

Vypadalo to, že tragická zpráva nemá šanci k nám domů proniknout. Moje smrt mi začala připadat čím dál zbytečnější. Chyběl jí dramatický, osudový rozměr. Mladý mužský umřel, copak to sakra nic neznamená?

Už jsem chtěl vypadnout ven a trochu se proletět, když konečně zavolali z nemocnice a co nejopatrněji manželce oznámili, co se se mnou stalo. Nedůvěřivě poslouchala. Nejdřív celý telefonát zjevně považovala za špatný vtip, ale nakonec přece jen uvěřila, že jsem doopravdy umřel. Zvážněla, a dokonce se mi zdálo, že jsem v jejím obličejí zahlédl záchvěv šoku a smutku.

Potom zavěsila a nejdřív ze všeho se vrhla na toaletu. Tam si sedla a vyčůrala se. Přitom zírala do zrcadla a začala se do něj všelijak šklebit. Zřejmě hledala výraz, který by se podle ní nejvíc hodil pro čerstvou mladou vdovu.

Strávila v koupelně spoustu času. Třela si oči, aby jí zčervenaly. Řasenku si trochu rozmazala, takže člověk, který nevěděl, jak to bylo doopravdy, by mohl získat dojem, že plakala. Abych jí nekřivdil, musím říct, že se snažila plakat doopravdy, ale nějak to nešlo.

Naštval jsem se, jak málo má smrt manželku zasáhla. A to, že aspoň cizím lidem chtěla ukázat, jak truchlí, mi bylo jen malou útěchou.

Potom si oblékla černý plášť, zavolala taxi a odjela do nemocnice identifikovat tělo. Rozhodl jsem se ji doprovodit. Zajímalo mě, jak asi vypadám teď, ve stavu posmrtné ztuhlosti.

...

Hned jak mě violoncellisté opustili, vyrazil jsem na průzkum, co si doopravdy myslí obyčejní lidé z ulice. Plál jsem badatelskou vášní: teď se dozvím ty nejtajnější myšlenky finského lidu, proniknu do hlubin duše národa, který lze stejně jako jalovec ohýbat, nikdy však zlomit. Skvělá možnost, jedinečná příležitost! Má vášně nicméně brzy pohasla.

Vyšlo najevo, že prostý Fin je co do myšlení ještě výrazně prostší. Většina pouličního davu se myšlenkové činnosti nevěnuje vůbec. Spousta těch, kdo se tváří důležitě a mají čelo samou přemýšlivou vrásku, se projeví jako úplní dutohlavové. Například v mozku jistého bankovního ředitele N. N., který na veřejnosti často vystupoval jako ekonomický guru, po dlouhé minuty nedocházelo vůbec k žádné rozumové činnosti. V jiných mozcích se sice tu a tam nějaká myšlenka vylíhla, ale šlo o takové malichernosti, že je lepší o nich pomlčet.

Byl jsem nesmírně zklamán. Uvedu pár příkladů.

Krásná a elegantní mladá paní kráčí z trhu s taškami plnými čerstvé zeleniny. Vypadá jako příjemná bytost, ale kdyby tak lidé tušili, co se jí honí hlavou: "Zítří si koupím novou podprsenku. Ty tašky váží snad tunu. Stejně se s Erkkim jednou rozvedu, až děti vyrostou. Proč je na tom semaforu pořád červená, ty knoflíky snad mačkají nějakí chlapi. Naštěstí nemám na zadku celulitidu, ségra má, a taky kýlu. Kdyby máma najednou umřela, tak bych se mohla sebrat a jít dělat kurvu třeba do Řecka. Co by bylo Erkkimu po tom. Vlastně by bylo lepší, kdyby umřel Erkki, ale hned, ne až mu bude šedesát. K čemu mi je někdo, kdo umře teprve v důchodu. Večer musím umýt saunu, ale vůbec se mi nechce!"

Úřednický týpek ve středním věku postával na Esplanádě ve stínu restaurace Kappeli a zamyšleně se díval vzhůru přes sochu mořské panny Havis Amandy. Po modrém srpnovém nebi kroužilo hejno racků, nad trhem plul tu a tam nadýchaný obláček a muž si myslel: "Teda, já bych šukal." V tom okamžiku ho mījela již dříve zmíněná mladá dáma a pomyslela si: "Tomuhle obejdovi bych nedala, ani kdybych byla fakt kurva."

Ale i myšlenky většiny ostatních lidí na trhu byly toho dne nesouvislé a malicherné, neměly hlavu ani patu. Hluboká myšlenka se nevyskytla ani jedna. Velcí myslitelé dnes zůstali doma.

Na Snellmanově ulici jsem potkal nějakého ubožáka. Se svráštělým obočím a pohledem upřeným k zemi stoupal ulicí nahoru. Mohlo mu být kolem čtyřiceti, hubený, navlečený do baloňáku a táhl s sebou ošuntělou aktovku. Už na první pohled bylo jasné, že se mu dobře nevede. Tvářil se zoufale, skoro vyděšeně. Rozhodl jsem se zjistit, co si myslí tenhle nešťastník.

Jeho myšlenky byly těžké jako olovo, ponuré a krajně bezútěšné. Zamýšlel se nad svým životem, který se octl ve slepé uličce. Uvažoval nad svou finanční situací, s tou to šlo z kopce, byl vysokoškolák, ale už víc než rok nezaměstnaný. A měl hypotéku, no jak jinak. Jediné lepší oblečení měl na sobě a ani s ním nebyl spokojený, čemuž se nebylo co divit. V břiše ho bůhvíproč každou chvíli hryzla křeč a on se bál, že má rakovinu. To mu v prvním okamžiku paradoxně přineslo jakousi nepochopitelnou útěchu: měl by aspoň rakovinu, něco, co přece jen každý nemá. Měl život pořádně zamotaný, nic se mu nedařilo, se studiem, s prací, s ženskými... ve všem měl smůlu.

Vzpomněl si, že mu lékař na vojně diagnostikoval skoliózu. Při pochodu kolem jezera Kirkkojärvi omdlel a do důstojnické školy ho donesli na nosítkách. A pořád ještě se mu rozbuší srdce, když

musí vynaložit sebemenší fyzickou námahu. Měl nadměrně vyvinutou schopnost rozeznávat pachy a vůně. To je jediné, v čem nad ostatní vynikám, dumal ten muž nevesele. Byl to ubohý člověk, kterého nepotkalo štěstí, smutný, bloudící a ponížený. Myslel si, že se z tohohle začarovaného kruhu už nikdy nevyhrabe.

Když zahýbal na Liisankatu, zakopl ten nešťastník o schůdek před vchodem do papírnictví a praštil sebou na zem. Samozřejmě si přitom sedřel ruce do krve. To se mi nezahojí ani do Vánoc, pomyslel si, když viděl, jak mu z bledých rukou kape řídká krev. Nebylo jí moc, ale dost na to, aby si od ní ušpinil oblečení.

Pak ale najednou ožil. Vyskočil a vyrazil rychle dál. "Pověsím se," rozhodl se. "Takový život nemá žádný smysl."

Spěchal domů. Bydlel na rohu s Mariankatu, Mariánskou ulicí. Když přišel do bytu, pověsil si baloňák a umyl si ruce. V kuchyni našel kus umělohmotné šňůry na prádlo a vysokou trojnožku. Tu postavil do obýváku pod lustr, stoupl si na ni a přivázal jeden konec šňůry ke stínidlu. Jestlipak ten uzel vydrží, pomyslel jsem si já, ale muž se tím nezdržoval a z druhého konce šňůry si udělal oprátku. Rázně si ji navlékl na krk a odstrčil stoličku.

Pak spadl na zem a zle se přitom potloukl. Provaz ho přiškrtl, ale vaz mu nezlomil, protože lustr se uvolnil a spadl taky. Praštil oběšence do zad, až to zadunělo. Ten chvíli ležel na podlaze, bezmocný a vzteklý. Potom si oprátku rozvázal a pomalu vstal. Dovrávoral do koupelny a tam si nechal na rudě napuchlý krk téct studenou vodou. Unaveně se vrátil do pokoje, klesl na pohovku a přemýšlel: "Nevzdám se. Jenom si chvíli odpočinu."

Pár minut polehával a pak neohrabaně vstal a začal si znovu stavět šibenici. Teď šňůru přivázal k háku na stropě, na němž byl předtím zavěšený lustr, vyzkoušel, jestli je uzel dost pevný, a když se o tom přesvědčil, znovu si navlékl oprátku. "A teď už doopravdy," pomyslel si a odkopl kuchyňskou trojnožku stranou.

Ozvalo se ošklivé zapraskání, jak se mu lámaly krční obratle. Tělo se houvalo na šňůře, ale v tom okamžiku z něj vystoupil mužův duch. S vykulenýma očima pozoroval výsledek svého činu. Mozek mu nejdřív vůbec nepracoval, ale konečně se mu z úst vydral povzdech:

"Panebože, co jsem to vyvedl!"

Zachvátila ho neodolatelná a mocná touha po životě. Celá jeho bytost vyzařovala stesk a lítost, nezvratitelnost jeho činu ho naplňovala hrůzou. Přistoupil jsem k němu a snažil se ho uchlácolit. "Pojďte z toho pokoje pryč. Uklidněte se."

Šel za mnou do kuchyně celý zničený. Zdálo se, jako by pořád ještě nemohl uvěřit, že opravdu zemřel. Začal jsem mu tiše vyprávět, jak to tady na onom světě chodí. Poslouchal mě s hrůzou v očích. Položil mi několik otázek, na něž jsem odpověděl podle svého nejlepšího vědomí. Občas se zvedl a šel se do pokoje podívat na své tělo, jak tam visí na šňůře.

"Tak jsem poprvé v životě něco dotáhl do konce," pronesl ponuře.

Potom se sebevrah konečně uklidnil a začal mi vyprávět o svém životě. Poslouchal jsem, i když jsem o jeho životě už věděl celkem dost. Pak ale přiznal, že kdyby věděl, že doopravdy umře, nezašel by až tak daleko. Horoucně se toužil vrátit zpátky do života, který mu byl najednou dražší než kdykoliv zaživa. Teď se mu zdálo, že všechny problémy by byl mohl snadno vyřešit, jen by musel být trpělivý a houževnatý. Ale už bylo na všechno pozdě.

"Nedalo by se to ještě nějak vrátit zpátky, odestát?" zeptal se a upřel na mě naléhavý pohled. Zavrtěl jsem hlavou. "Pokud vím, tak odsud už není návratu."

Necítil jsem se dobře, když jsem toho novoumrlice opouštěl, ale už jsem jeho společnost nebyl schopen snášet. Dovedl jsem ho ven na čerstvý vzduch a pak jsem si šel po svých. Oběšený muž zůstal smutně stát na nároží. Třeba na sebe ještě někdy někde narazíme, řekl jsem mu na rozloučenou a on mi zamával s tak nevýslovnou lítostí, až se mi sevřelo srdce.